... Tal-Kavallier jew Tas-Sinjura?

Kitba ta'
Stephen Camilleri
B. Com., B. Accty.
(Hons).

"Flores Mulcent Auræ Educat Imber" - "Iż-żiffa tmelles il-fjuri, ix-xita tkabbarhom". Dan kien il-motto li l-Granmastru Vilhena nniffsu ta lill-Floriana meta ħa l-maġistratura tal-gżejjer Maltin fl-1722, u tefa' fuqha l-attenzjoni u l-impenn kollu tiegħu. U dan tabilħaqq, għax il-Vilhena bena djar, istituzzjonijiet u sebbaħ il-Floriana bl-aħjar mod li seta'. Ta' dan il-Floriana irringrazzjatu billi f'isimha stess iġġib l-isem ta' dan il-bniedem hekk ħabrieki - Borgo Vilhena. Il-Floriana ssebħet bil-bini u bil-kwantita kbira ta' ġonna li jdawruha. Preżentement, wieħed jista' jgħodd 'l fuq minn għaxar ġonna fil-Floriana, minbarra spazji miftuħin oħra bħal pjazzetti u diversi fosos mxerrdin 'l hawn u 'l hemm. Dan il-fatt jagħmel mill-Floriana, subborg hekk ċkejken, l-aktar belt jew subborg f'Malta bi spazji miftuħa. F'dan l-artiklu ser niddeskrivi ġnien li, forsi ħafna Furjaniżi qatt ma daħlu fih, jew li nkella ftit li xejn jafu fuq l-istorja u l-oriġini tiegħu.

Id-daħla tal-ġnien Sa Maison

Meta wieħed ikun tiela' t-telgħa ta' Sa Maison, li minn tal-Pieta' twasslek ħdejn il-kwartieri ġenerali tal-pulizija, eżattament f'nofsha wieħed isib kanċell żgħir li jdaħħlek fi ġnien kbir u sabiħ, li l-entratura tiegħu tostor kompletament il-kobor u l-ġmiel tiegħu. Dan il-ġnien huwa l-ġnien ta' Sa Maison, jew inkella kif magħruf popolarment bħala l- "Ġnien tal-Milorda".

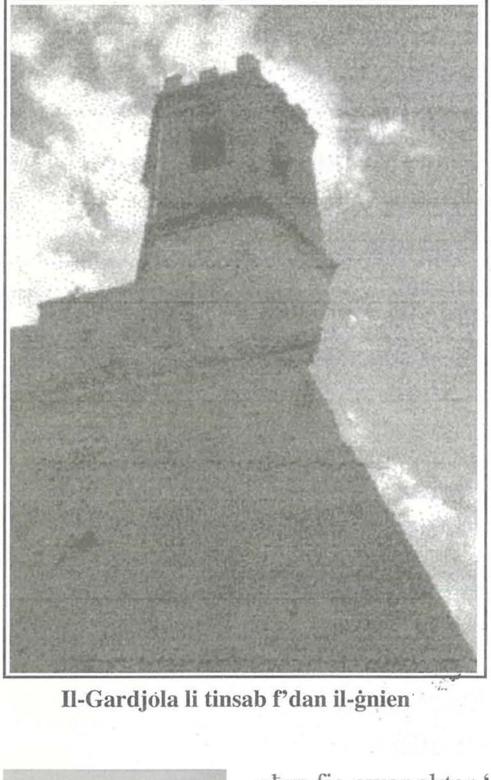

Il-Gardjola li tinsab f'dan il-ġnien

Dan il-ġnien jinqasam fi tliet partijiet prinċipali. Il-parti ta' fuq, li trid titla' għaliha b'rampa wieqfa tieħdok għal ħdejn il-gardjola li tiġi eżattament fejn isorġi l-vapur t'Għawdex kif tispiċċa n-niżla ta' Sa Maison. Minn din il-gardjola, wieħed jista' jammira s-sbuħija tal-port ta' Marsamxett. Ta' min jgħid li wieħed jista' jinnota wkoll gardjola oħra fis-swar aktar 'l ġewwa fis-swar tal-belt. L-iskop ta' dawn il-Gardjoli kien li l-għases jinfurmaw lil xulxin permezz ta' sinjali f'każ ta' xi attakk mill-għadu li jkun fuq ix-xefaq tal-baħar. B'hekk jingħata s-sinjal biex jingħalqu l-bibien tal-Floriana u l-Belt u n-nies jistkennu fis-swar.

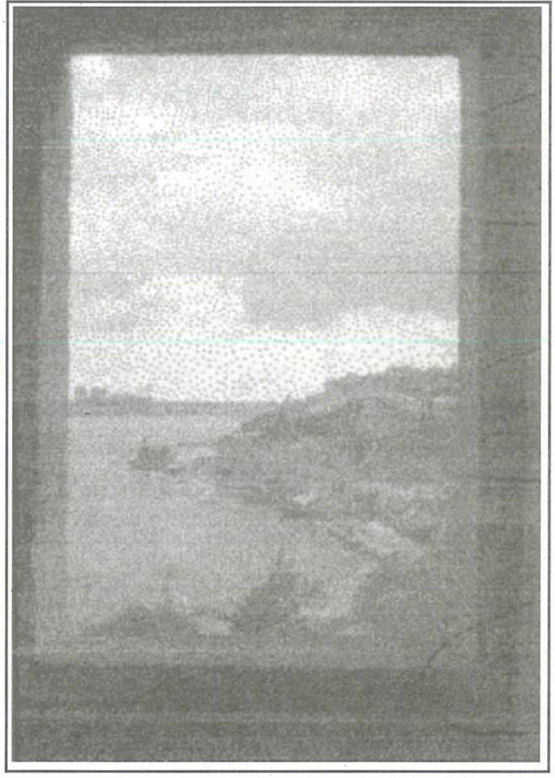

Il-veduta tal-port ta' Marsamxett kif tidher mit-tieqa tal-Gardjola

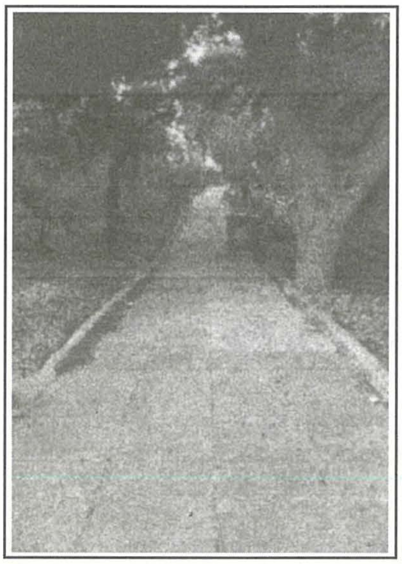

Il-parti tan-nofs tal-ġnien

Minn din il-gardjola, wieħed jista' jammira l-yacht marina ta' l-Imsida u Ta' Xbiex. Wieħed jista' jara veduta, mhux biss tal-port, imma wkoll ta' medda kbira ta' art li twassal sal-Għargħur. Dan il-fatt juri l-kapaċita' tal-kavallieri biex jagħrfu l-punti strateġiċi l-aktar importanti minn fejn parti kbira mill-gżira tista' tiġi mħarsa. Ma rridux ninsew li meta nbnew dawn is-swar il-bini 'l barra mis-swar kien rari għajr xi razzet 'l hawn u 'l hemm. B'hekk, invażjoni li llum diffiċli tinduna biha minħabba l-bini mifrux ma' kullimkien, dak iż-żmien wieħed kien jista' josservaha tajjeb ħafna minħabba li ma kienx hemm bini fin-nofs xi jtellef.

Il-parti tan-nofs tal-ġnien ta' Sa Maison hija forma ta' kuritur b'siġar għoljin li wieħed jidħol fiha mill-bieb prinċipali. Dawn is-siġar joħolqu atmosfera ta' seħer u misteru minħabba li x-xemx tinżel minn bejn il-weraq f'ċerti partijiet biss u toħloq ħafna dellijiet.

Dehra tal-parti t'isfel tal-ġnien, dak li kien il-ġnien privat tal-kavallier

Mill-parti tan-nofs, wieħed jista' jinżel taraġ għal dak li huwa l-ġnien proprju. Din il-parti hija ferm sabiħa. Għalkemm fi stat miżeru ħafna, wieħed jista' jinnota li dan kien ġnien miżmum fi stat nobbli u li fih kienu saru investimenti kbar fis-sekli li għaddew. Dan minħabba n-numru ta' statwi, funtani u siġar li jsebbħu dan il-ġnien. Ħasra li llum dawn jinsabu mitluqin bla ebda kura u interess.

Is-sinjal fejn kienet għaddejja l-katusa ta' l-ilma minn fuq il-bejt tad-dar għal ġol-ġnien

Il-ġnien ta' Sa Maison nbena f'nofs is-seklu tmintax mill-kavallier Caille Maison taħt is-sur ta' San Salvatur. L-iskop tal-bini ta' dan il-ġnien kien loġġa minn fejn jisparaw fuq l-għadu f'każ ta' xi attakk. Din il-loġġa twaqqgħet mal-wasla ta' l-Ingliżi fl-1829, minħabba li dawn beżgħu li l-loġġa tista' ttellef il-viżibilità mis-swar tal-Belt. Minbarra din il-loġġa, il-kavallier Maison kellu wkoll ir-residenza tiegħu fejn illum insibu l-kuritur twil kif wieħed jidħol fil-ġnien. Il-ġnien innifsu (il-parti t'isfel) kien il-ġnein privat ta' din id-dar tal-kavallier. Xhieda tal-fatt li ma' dan il-ġnien kien hemm ir-residenza tal-kavallier huma s-sinjali tal-ħnejjiet li kienu jiffurmaw parti mis-saqaf tax-xorok. Xhieda oħra tad-dar hija l-katusa ta' l-ilma li minn fuq il-bejt tad-dar kienet twassal għall-ġnien. Din, għalkemm m'għadhiex teżisti, it-trinka minn fejn kienet tgħaddi għadha tidher, u jidher ċar ħafna li minn fuq il-bejt tad-dar, kienet tferra' għall-ewwel parti tal-ġnien tal-villa (fejn tidħol bejn żewġ ħitan għall-parti t'isfel tal-ġnien). Jingħad li fi żmien l-ordni dan il-ġnien kienu jiltaqgħu fih il-mażuni (għaqda ta' bennejja u skulturi fil-ġebel li jivvjaġġaw ħafna u jiltaqgħu bejniethom b'mod sigriet). Dan nafuh minħabba li nsibu dokumentat żjara li saritilhom mill-Konti Kollowrath tal-Boemja fl-1783.

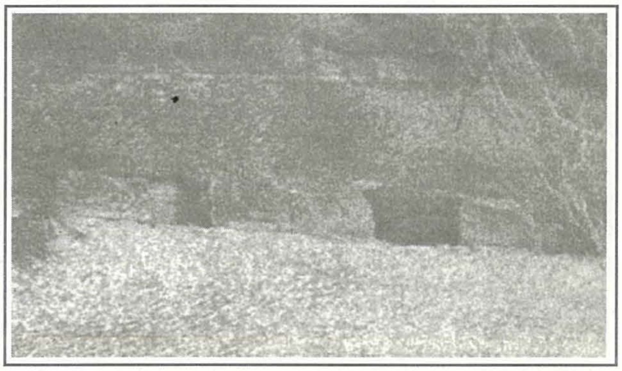

Il-ħofor fil-blat li għadhom juru fejn kienu ngastati l-ħnejjiet li kienu jżommu s-saqaf tax-xorok tad-dar

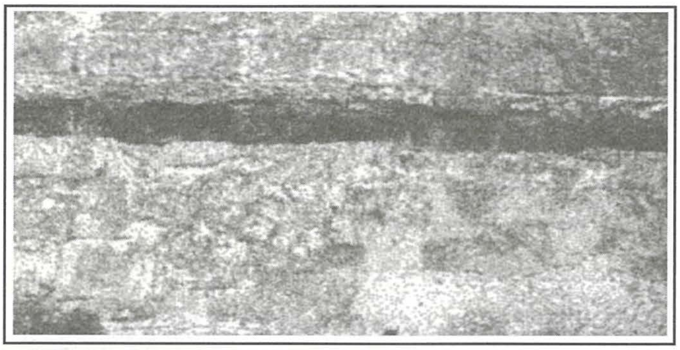

Dehra oħra ta' linja mħaffra fil-blat fejn darba kien is-saqaf tad-dar

Ikompli minn paġna 43

Storja

Mal-wasla ta' l-Ingliżi, sa Maison kien iservi ta' residenza għall-Gvernatur ta' Malta fejn kellu d-dar tiegħu. Fl-1842, il-ġnien inkera lil Lady Julia Lockwood għas-somma ta' £40 fis-sena li mbagħad żdiedet għal £50 fis-sena. Din is-sinjura biddlet id-dar u l-ġnien f'post ta' sbuħija kbira. Hija ħawlet pjanti u siġar eżotiċi, bniet statwi, funtani u ornamenti oħra bit-tir li xi darba tixtri l-post u b'hekk isir il-propjeta' tagħha. Madankollu, dejjem kellha l-biża' li l-awtoritajiet jirrekwiżizzjonawlha l-post. Din il-biża' ma' kenitx fl-ajru għax fl-1852, l-awtoritajiet talbuha biex tħalli l-post. Għalkemm għamlet diversi protesti biex titħalla hemm, kien kollu għalxejn. Is-sinjura għamlet talba biex tiġi rifonduta l-ispejjeż li kienet ħarġet f'ornamenti, siġar, manutenżjoni u estensjonijiet fid-dar li kienu jammontaw għal-£500, madankollu l-gvern taha biss £100 ta' l-ispejjeż kollha li għamlet. Fl-1856 il-post kien taħt l-awtoritajiet militari Ingliżi.

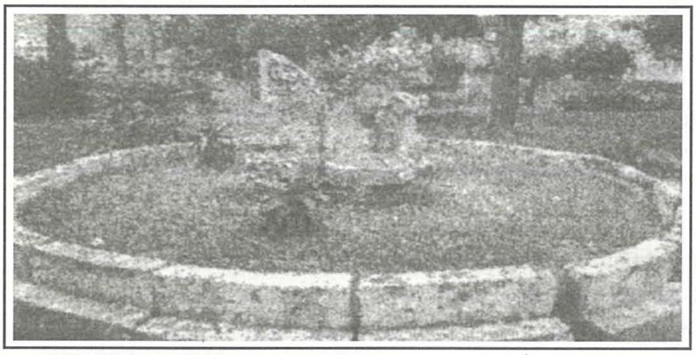

Dik li darba kienet funtana illum imtliet bil-ħamrija u tinsab fi stat tal-biki

Ta' min wieħed jagħmel nota dwar l-isem ta' dan il-ġnien f'dan il-punt. Kif inħobbu nagħmlu aħna l-Maltin, speċjalment fl-antik fejn il-livell edukattiv kien baxx ħafna, l-ismijiet kienu jiġu mfarrkin aktar ma jgħaddi żmien. Peress li l-ġnien nbena mill-kavallier kunjomu Maison, in-nies kienu jgħidulu l-ġnien ta' Maison. Peress li mbagħad id-dar saret ir-residenza tal-Milorda Lady Julia, il-post beda jissejjaħ il-ġnien (jew id-dar) tal-Milorda. B'kumbinazzjoni, il-kelma 'dar' bil-Franċiż hija 'Maison'. In-nies, li ma kellhomx skola, bdew iħawdu l-isem tal-Kavallier Maison mal-kelma li bil-franċiż tfisser dar - Maison. Allura l-ġnien beda jissejjaħ - Sa Maison li bil-franċiż tfisser 'id-dar tagħha'. Għalkemm din tidher taħwida bil-kliem li għamlu missirijietna, l-isem 'Sa Maison' jibqa' jfakkarna sew fl-istorja tal-ġnien. Jurina li bnieh il-kavallier Maison, u jurina wkoll li kien id-dar ta' mara Sinjura.

Nota oħra li importanti nagħmlu hija fuq is-sinjura. Fil-passat kien hawn ħafna għajdut li fil-ġnien tidher xi ruħ ta' sinjura. Din kienet daħlet b'għajdut li kien jgħid li l-Milorda kienet inqatlet fil-ġnien u allura ruħha għadha tiġġerra fih. Fl-opinjoni tiegħi, dan l-għajdut juri tliet affarijiet. L-ewwel ħaġa, li s-sinjura kienet stmata ħafna fil-Floriana u li kellha qalbha tajba - tant li kienu jsejħulha "Milorda". In-nies tant iddispjaċihom li s-sinjura tkeċċiet mill-ġnien li ħarġu l-għajdut li nqatlet hemm. Dan huwa mod kif setgħu jissimpatizzaw ruħhom magħha għal dan il-fatt u jħossu għal dan l-att inġust li ġarrbet mill-gvern Ingliż. Dan juri wkoll kif aħna l-Maltin indawru d-diskors u nkabbru l-affarjiet - ħaġa li għadha tiġri fit-toroq tagħna kuljum. Dan l-għajdut nibet ukoll, fl-opinjoni tiegħi, minħabba l-fatt li l-ġnien huwa kwiet ħafna u s-siġar twal jagħtuk impressjoni ta' seħer u misteru, allura kien faċli ħafna li wieħed jimmaġina xena ta' delitt iseħħ f'dan il-ġnien, jew id-dehra ta' xi ruħ, speċjalment bil-mentalità superstizzjuża ta' dak iż-żmien. Biex l-affarijiet ikomplu jikkomplikaw ruħhom, il-fatt li l-ġnien kien iservi fi żmien il-kavallieri bħala loġġa għall-mażuni jkomplu jagħmluh post misterjuż u misħut, li fih ħadd ma kellu jersaq. din il-leġġenda tad-delitt żgur li turi l-ħsieb u s-simpatija tal-Furjaniżi lejn din is-sinjura. Madankollu ma nsibu bl-ebda mod dokumentat xi delitt jew viżjoni li setgħet seħħet f'dan il-ġnien.

Il-fdalijiet ta' statwa orjentali li saret mill-Milorda meta l-ġnien u d-dar kienu f'idejha

Meta l-awtoritajiet militari Ingliżi ħadu l-ġnien f'idejhom, ir-reġimenti stazzjonati fil-Floriana kellhom l-inkarigu li jieħdu ħsieb il-ġnien. Kien fi żmien l-okkupazzjoni tas-suldati Ingliżi li tnaqqxu b'sengħa kbira fis-swar, l-armi tar-riġmenti li wieħed għadu jista' jara sal-lum. Dawn is-suldati li kienu jkunu stazzjonati hemm kien ikollhom il-ħin liberu, u f'dan il-ħin, bħala mogħdija ta' żmien kienu jnaqqxu l-arma tar-riġment tagħhom li kull waħda minnhom għandha storja sħiħa warajha. Dawn l-armi llum huma monumenti, għalkemm forsi għal dak iż-żmien kienu meqjusin bħala atti ta' vandaliżmu. Importanti ħafna li jekk xi darba ssir xi manutenzjoni fil-ġnien, dawn l-armi ma jitneħħewx, anżi jiġu rrestawrati għaliex dawn iffakkruna fiż-żmien meta l-Floriana kienet tkun mimlija bil-baħrin u s-suldati Ingliżi.

Haġa imponenti ħafna li wieħed jinnota f'dan il-gnien, anki mit-triq ta' l-Imsida int u dieħel il-Belt hija l-arkata mmensa fis-swar li ħafna ma jafux li tinsab propjament fil-parti t'isfel f'dan il-

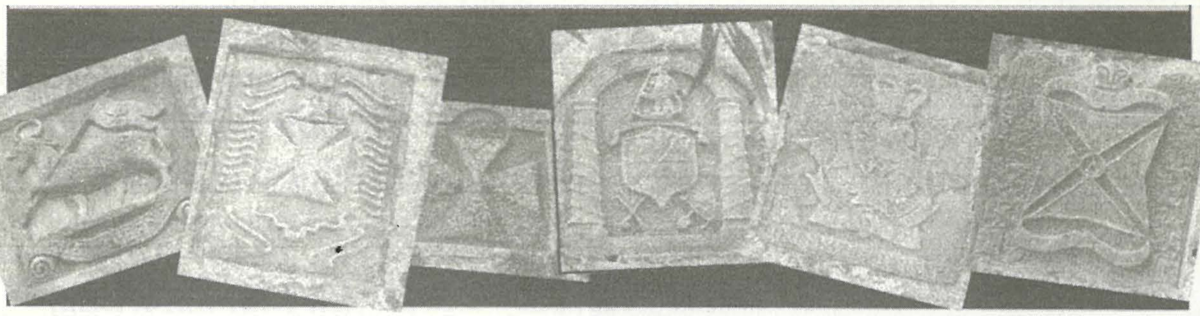

Xi armi tar-riġmenti tas-suldati li kienu stazzjonati fil-ġnien meta dan sar propjetà tal-militar Ingliż li nsibu minquxin fis-swar

ġnien. Din l-arkata nbniet minn Giovanni Barbara, li kien jassisti lill-inġinier militari Pietro Floriani, fid-disinn tas-swar tal-Floriana, li minnu l-Floriana ħadet isimha. Din l-arkata kienet twassal għal bieb ieħor li kellu dan il-ġnien. Dan il-bieb kien jiġi eżatt ħdejn l-Ospizio, il-post fejn illum hemm l-iskola tas-snajja' fl-inħawi tad-dipartiment tat-taxxi interni. Minn hemm, naturalment, imbagħad wieħed seta' jidħol fil-Floriana mill-bieb tal-Polverista, wieħed mill-entraturi fis-swar għall-Floriana, li ddeskrivejt fl-artiklu tas-sena l-oħra. Ħasra li din il-mina ġarrbet ħsarat fil-gwerra u għada magħluqa sal-lum.

L-arkata l-kbira fis-swar li kienet twassal għall-entratura l-oħra tal-ġnien ħdejn l-iskola tas-snajja', illum magħluqa

Din il-parti t'isfel tal-ġnien għandha bosta statwi tal-ġebel u monumenti żgħar oħra li kollha jinsabu fi stat ħażin ħafna. Fost dawn insibu nofs statwa ta' mara bi lbies orjentali. Haġa interessanti ħafna huwa mudell tal-ġebel ta' fortizza ddedikata lill-Pompadours (1889) u l-motto bil-Latin: "Montis Insignia Calpe". Ta' interess kbir hija wkoll il-funtana ta' tliet iljuni, li kull wieħed minnhom qed iżomm tarka. Dawn l-iljuni huma lkoll mikulin biż-żmien u dik li kienet il-funtana, llum imtliet bil-ħamrija - ħasra kbira. Fil-ġnien insibu vaska oħra ftit metri 'l bogħod li bħal ta' qabilha tinsab fi stat ħażin ħafna.

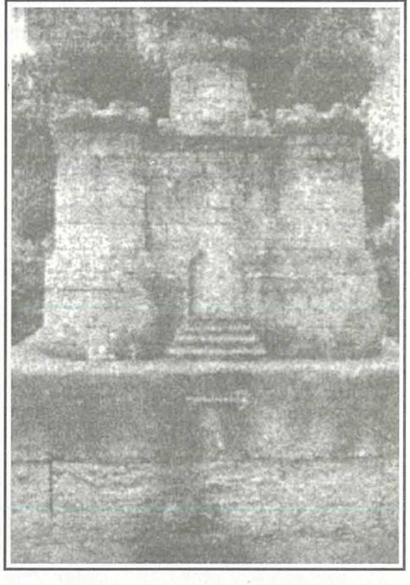

Il-kastell tal-ġebel tifkira tal-Pompadours fl-1889

Hija ħasra li ġnien bħal dan qatt ma ngħata l-importanza u l-attenzjoni li tixraqlu. Wieħed jifhem il-fatt li l-ispejjeż biex jiġi rrestawrat huma kbar ħafna. Madankollu, l-anqas li wieħed jistenna meta wieħed jidħol fih, speċjalment fil-parti t'isfel, l-aktar parti storika u l-aktar parti abbandunata, hu li jinduna fejn huma l-passaġġi u fejn hija l-ħamrija fil-ġnien. Dan għaliex fl-istat preżenti

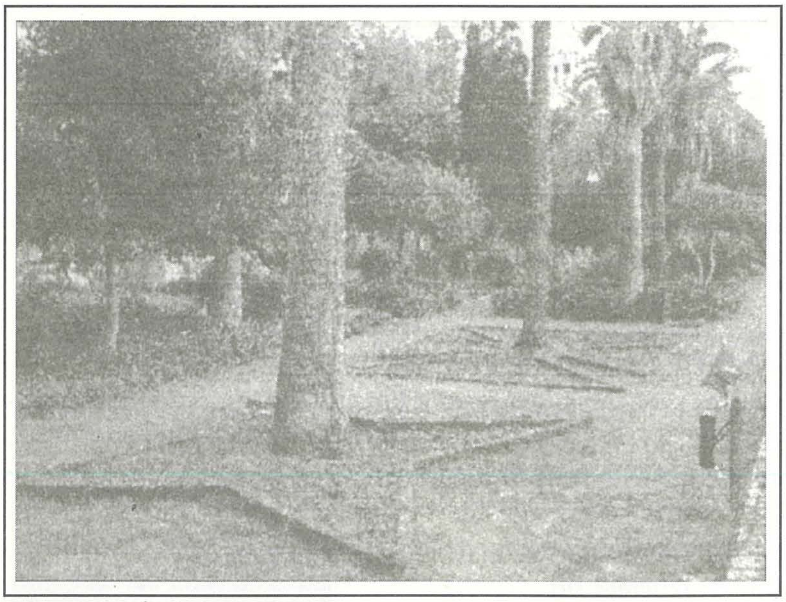

wieħed ma jiddistingwix faċilment wieħed mill-ieħor minħabba l-ammont kbir ta' ħaxix li hemm ma' kullimkien. L-anqas li jista' jsir huwa ftit tindif u żbir ta' ħaxix ħażin. B'hekk għallinqas inkunu nistgħu nibdew proċessi aktar delikati ta' restawr.

Ħafna drabi, il-finanzi huma l-akbar problema għal proġetti bħal dawn. Tajjeb li l-awtoritajiet kompetenti jkunu jafu x'inhuma l-bżonnijiet u x'fondi hemm disponibbli. Peress li Malta hija membru ta' l-UE, nistgħu nibbenefikaw minn diversi fondi għal skopijiet ta' restawr. Hija ħasra li ħafna organizzazzjonijiet f'Malta, anki pubbliċi, ftit ħafna jafu fuq din il-possibilità li minnha Malta tista' tibbenifika. Fil-fatt l-UE għandha 'l fuq minn sebgħin skema ta' fondi għal restawr, fejn tibgħat anki restawraturi barranin. Naturalment, l-iffinanzjar ta' dawn il-proġetti ma jkunx totalment mill-UE, Malta jkollha toħroġ xi ftit fondi hi wkoll, madankollu, ħafna drabi, dan huwa ta' min jagħmlu għax il-benefiċċji akkwistati huma ħafna akbar minn dak li wieħed ikun ħareġ.

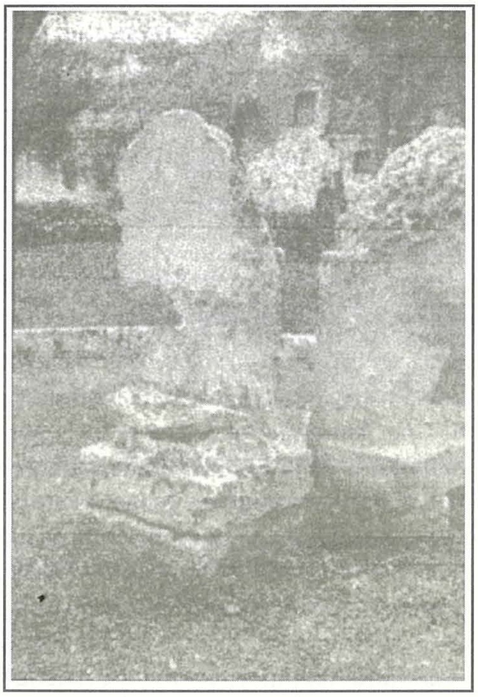

Il-wirt storika tagħna vandalizzat u mitluq

Bħal ma spiċċajt l-artiklu tas-sena l-oħra, nerġa' nħeġġeġ lilna l-Furjaniżi biex nieħdu interess fl-ambjent li jdawwarna ta' kuljum u ma nibqgħux passivi. Tajjeb li nistaqsu dwar kull oġġett li għandna fil-lokalità: "Għaliex qiegħed hemm?, Għalfejn inbena? eċċ." Ma ninsewx li l-Floriana għandha storja twila u intensiva, u kull ħaġa, żgħira kemm hi żgħira, hija monument bi storja twila li għandha ħafna x'tgħidilna jekk nagħtuha ċ-ċans. Jekk nifhmu l-ambjent ta' madwarna u l-iskop li għalih jinsab kif inhu, żgur li napprezzawh aktar, u nagħmlu kull sagrifiċċju biex inħarsuh u nsebbħuh: sew bħala individwi, bħala lokalità u bħala pajjiż.

Biblijografija:

Final Focus on Floriana, Emmanuel S. Tonna, 1979
First Focus on Floriana, Emmanuel S. Tonna, Progress Press Co. Ltd., Valletta, 1967
Report on the government plot at Sa Maison Nursery adopted by the Natural History Society of Malta for the conservation of local flora to form a living herbarium, Guido Lanfranco, Natural History Society of Malta, 1976
The Public Gardens and Groves of Malta and Gozo, Joseph Borg, 1990
EU Funding for the Restoration and Conservation of Artistic Works in Maltese Churches - An Evaluation, Stephen M. Camilleri, University of Malta, 2004.